

sancti quique, et Gloriam Dei, et rerum causas ac veritatem speculari merebuntur : cujus veritatis acceptio jam pignore per Spiritum sanctum, dicebat Apostolus : *Et si cognovimus Christum secundum carnem aliquando, sed nunc jam non novimus* (I Cor. v, 16). Hæc interim nobis ad præsens de rebus tam dif-

ficilibus disputantibus, id est, de incarnatione et deitate Christi, occurrere poterunt. Si quis sane melius aliquid potuerit invenire, et evidentioribus de Scripturis sanctis assertionibus confirmare quæ dicit, illa potius quam hæc recipiantur.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

Distributus olim fuit in tredæcim capita, quorum posteriora novem contractum interpolatumque omnem fere librum Augustini contra sermonem Arianorum, dictis eorundem hæreticorum sine distinctione positus, continebant. Capita autem priora quæstiones aliquot dialogi Orosii qui in sexti tomi Appendice est, decurtatas et depravatas referunt, ut verisimilius sit hunc librum ex Dialogo, quam ex hoc libro Dialogum locupletatum fuisse. In ea porro Dialogi parte quæ huc translata est, verba Augustini nonnulla reperies : illud exempli gratia quod hic legitur in capite 3 et in quæstione dialogi 9, « Si Spiritus filius diceretur, amborum « filius diceretur ; nullus autem filius est duorum, nisi, » etc., descriptum est ex Tractatu 99 in Joan. et ex lib. 15 de Trinitate. Altera parte capituli ejusdem tertii exhibentur breviora quædam excerpta ex libro secundo de Trinitate. Tandem caput quartum sumptum est ex libro Quæstionum de Novo Testamento, quæst. 93 ; qui Quæstionum liber in Appendice toni tertii exstat.

DE TRINITATE ET UNITATE DEI

Libri unus.

CAPUT PRIMUM. — (a) Personam geniti Filii principium Geneseos evidenter ostendit : ait enim, *In principio fecit Deus cælum et terram* (Gen. 1, 1). Quem alium principium intelligendum putamus, nisi Filium ? Ipse enim de se interrogantibus Judæis quis esset, respondit, *Principium qui et loquor vobis* (Joan. viii, 25). Ergo principium Filius. Per Filium fecit Deus cælum et terram, sicut Joannes evangelista narrat : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Id. 1, 3). Filius Dei natura est Filius, non adoptione, sicut scriptum est : *Ante luciferum genui te* (Psal. cix, 3). Deus Pater uterum non habet sicut nos, aut corporeus esse credendus est ; sed per uterum substantiam intelligi voluit, de qua natus est Filius. Quod est Pater, hoc genuit : Deus Deum, lux lucem ; sicut homo hominem gignit, et canis canem. Nunquam visum est ut homo gigneret canem. Ac per hoc Pater non de nihilo, neque de aliqua alia substantia, sed de se ipso genuit Filium.

(b) Spiritum sanctum, neque ingentum, neque genitum fides recta declarat : quia si dixerimus ingentum, duos patres affirmare videbimur ; si autem genitum, duos filios credere culpamur. Sed quod certa fides tenet, nec ingentus est, nec genitus, sed ab utroque procedens, id est, a Patre et a Filio. Et ut hoc testimoniis approbemus, ipsum Dominum nostrum Jesum Christum ad discipulos audi dicentem : *Cum venerit, inquit, Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me* (Id. xv, 26). Et rursus ipse Dominus Jesus Christus post resurrectionem suam, ut ostenderet a se procedere Spiritum sanctum, sicut et a Patre ; insufflans in discipulis suos, ait : *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx, 22). Unus est ergo Spiritus Patris et Filii, unus amborum Spiritus. Igitur quod Patris sit Spiritus, ipse Dominus et Salvator noster discipulis suis ait : *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* (Matth. x, 20). Et quod idem et Filii sit Spiritus, Paulus apostolus testis est : *Si quis autem, inquit, Spiritum*

Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii, 9).

CAPUT II. — (a) Procul dubio in nomine Dei, Pater ; in nomine principii, Filius intelligendus est. Profecto cum dixisset, *In principio fecit Deus cælum et terram* ; et subsequutus adjunxit, *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas* (Gen. 1, 1, 2) : qui est tertia in Trinitate persona. Igitur si non esset trina persona, nunquam Dominus noster Jesus Christus diceret discipulis suis, *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Nec baptizato Domino a Joanne in Jordane fieret vox de cælo, dicens : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Id. iii, 17). Nec Spiritus sanctus in specie columbæ descendisse super eum, et mansisse diceretur. Ideo tres personas secundum Scripturas sanctas intelligimus, id est, alium esse Patrem, alium Filium, qui genitus est a Patre, alium Spiritum sanctum : non aliud, quia substantia unum sunt. Personas distinguimus, non deitatem separamus. (b) Quod autem Pater et Filius et Spiritus sanctus de una substantia sit, beatus Paulus apostolus de Filio ad Romanos scribens demonstrat : *Quorum patres, inquit, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. ix, 5). Et iterum in Evangelio secundum Joannem, *Ut cognoscant te solum verum unum Deum, et quem misisti Jesum Christum* (Joan. xvii, 3) : id est, te, et quem misisti Jesum Christum, verum unum Deum. Et rursus Scriptura dicit, *Ut simus in vero Filio ejus Jesu Christo, ipse est verus Deus et vita æterna* (I Joan. v, 20). Et ut æqualitatem suam ostenderet, ait ipse Dominus, *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30) : scilicet natura, non persona. Et iterum inquit, *Propterea quærebant Judæi interficere Jesum, quia non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo* (Id. v, 18). Et rursus Paulus inquit, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* (Philipp. ii, 6). Non poterat esse rapina, ubi æqualis erat natura ; non erat usurpata, sed nata ; non rapuit, quia vere ha-

(a) Ex quæstione 1 dialogi inter Orosium et Augustinum.
(b) Ex quæstione 2 ejusdem dialogi.

(a) Ex quæstione 1 dialogi inter Orosium et Augustinum.
(b) Ex quæst. 3 ejusdem dialogi.

bañt. Spiritum vero sanctum Deum, Acta Apostolorum apertissime docent: *Anania*, inquit Petrus, *cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* Et infra, *Non hominibus mentitus es, sed Deo* (Act. v, 3, 4). Et in Evangelio inquit secundum Joannem: *Dominus spiritus est* (Joan. iv, 24). Paulus ad Corinthios scribens, ait: *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri?* Idem Paulus, *Empti enim estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro* (I Cor. vi, 19, 20). Pater, inquam, Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus: non tres dii, sed unus est Deus, ut Moyses dicit: *Audi, Israel: Dominus Deus tuus, unus est Deus* (Deut. vi, 4). Ac per hoc sicut dicimus, non tres deos; non tres essentias; ita nec tres sapientias, nec tres spiritus. Nam interrogatus de singulis personis, si sit Pater sapientia, vel Filius, vel Spiritus sanctus: respondemus, Pater est sapientia, Filius est sapientia, Spiritus sanctus est sapientia: non tres sapientie, nec tres spiritus; sed una sapientia, et unus spiritus; sicut una substantia, et una essentia: quia hoc illi Patri est esse, quod Filio sapientie et Spiritui sancto est esse. (a) Et cum aequales sint Pater et Filius et Spiritus sanctus, Filius tamen dicit, *Pater major me est* (Joan. xiv, 28); et, *Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus qui me misit* (Id. vi, 38, 40); et, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* (Math. xxvi, 39); et, *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit* (Joan. vii, 16). Ista omnia, et alia quae dicit Filius, secundum formam servi assumpsit, intelligenda et dicta sunt. Igitur cum primus homo conditus esset a Deo, et libero arbitrio muneraretur, praeceptumque ei positum esset, ut si custodisset quae ei Deus praeceperat, non morte corporis, nec animae moreretur: sed, ille inobediens mandato Dei, atque elatus superbia, suasioni serpentis obediens, mandata contempsit. Et haec causa existit ut mortis periculum incurreret; et ab illo uno homine omnis humana natura vitata, atque peccato obnoxia, mortalis existeret. Unde apostolus Paulus inquit, *Per unum hominem peccatum introivit in mundum, et per peccatum mors: et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes homines peccaverunt. Quia sicut per unum hominem omnes homines in condemnationem ceciderunt, ita et per unum justitiam omnes homines in justitiam vitae surrexerunt* (Rom. v, 12, 18); et iterum, *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis* (I Cor. xv, 47). Coelestem itaque dico, quia non ex humano conceptus semine, sed de Maria virgine, pro nostra salute, assumptus a Filio Dei, sicut Joannes testatur: *Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Id. i, 14). Verbum caro factum est, non in carnem mutatum, ut desisteret esse quod erat, sed cepit esse quod non erat: sumpsit enim carnem, non convertit in carnem. Carnem istam a parte totum hominem intelligimus, id est, carnem et animam rationalem: ut primus homo et carne et anima mortuus fuerat; ita etiam oportuit ut per Mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum, et carnis et animae vivificaretur. Ergo, ut supra diximus, secundum assumptionis formam carnis dictum est, *Pater major me est* (Joan. xiv, 28). (b) Non est credendum posse Filium Dei et Filium hominis duos filios esse; quia non sunt duo filii, sed unus. Nam ille qui erat Filius Dei, factus est filius hominis in unitate personae. Ut anima et caro unus est homo, ita Verbum et homo unus est Christus. Duas substantias accipimus in uno Filio Dei; unam deitatis, aliam humanitatis, non duas personas. Et si dixerimus duas personas, introducemus etiam duos filios Dei: et jam tunc non erit Trinitas, sed quaternitas; quod absit. Profecto enim per id quod est Deus, et aequalis Patri, et ubique praesens est, et in caelo est totus, et in terra totus, et in nullo

continetur loco: per id quod homo, et passus et mortuus, et resurrexit et ascendit in caelum, se-Joannes ad dexteram Patris, et sic veniet ad iudicandum vivos et mortuos, quemadmodum est ire visus in caelum, in eadem forma carnis atque substantia; cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. (a) Licet una substantia sit, neque persona Patris, neque Spiritus sancti, sed sola Filii suscepit carnem. Et ut hoc intelligamus, comparationibus utar. Certo (ut ex creatura intelligas Creatorem) sic in anima est ratio, et cum sint unum, aliud anima agit, aliud ratio; anima vivimus, ratione sapimus: ita Pater et Filius et Spiritus sanctus cum sint una substantia, tota Trinitas operata est hominem, quem non tota Trinitas assumpsit, sed sola Filii persona. (b) Nec voluntate, nec necessitate genuit Pater Filium. Nam necessitate, quia necessitas in Deo non est: non voluntate, quia voluntas praere sapientiam non potest, quae est Filius. Igitur prius est rationabiliter sapere, quam rationaliter velle. Unde nec voluntate nec necessitate, sed naturaliter sola sapientia Pater genuit Filium. (c) *Sicut Pater vitam habet in semetipso, sic dedit Filio habere vitam in semetipso* (Joan. v, 26). Scimus Filium Dei a semetipso non esse, sed a Patre genitum esse: Patrem vero a nullo genitum esse, a nullo vitam accepisse. Dedit Pater Filio vitam, gignendo vitam quam Pater habuit in se. Non quod prius fuerit Filius sine vita, et postea accepit vitam; sicut nos qui per peccatum amisimus vitam, et per gratiam Salvatoris recepimus vitam. Ideo de eo dicitur, Filius a Patre accepit vitam, quia non a se ipso est genitus: non existenti dedit, sed gignendo.

CAPUT III.—(d) Quoniam et oratione et testimoniis persuasimus de subjectione Filii, quia non secundum substantiam minor, sed secundum formam servi quam assumpsit: sed ut missus esse dicatur, aliquid dicere volumus. Scimus sicut Filius non secundum substantiam dicitur missus, seu minor: ita nec Spiritus sanctus propter columbam vel ignem missus dicitur: scilicet quia non in ea substantia, qua aequalis est Patri, apparuit; sed, ut dictum est, per subjectam creaturam. Non enim sicut Filius hominem assumpsit, ut in aeternum permaneat, sic Spiritus sanctus columbam vel ignem: sed illo factae visiones de creatura inferiore ad manifestandum Spiritum, esse postea destiterunt. Nunquam enim illa incomprehensibilis immutabilisque divinitas, quae est Trinitas Deus, ab oculis carnalibus videri potest, nisi, ut dictum est, per subjectam creaturam. Inter genitum Filium et processionem Spiritus sancti hoc distat, quod Filius Dei sic est de Patre, quomodo natus, non quomodo datus: Spiritus vero sanctus sic est de Patre et Filio, non quomodo natus, sed quomodo datus. Filius natus solus est Patris, non Spiritus sancti. Amborum est Spiritus, id est, Patris et Filii: quia (e) si Spiritus Filii diceretur, amborum Filus diceretur. Nullus autem filius est duorum nisi patris et matris: quod absit ut inter Deum Patrem et Filium quis suspicetur, quia nec filius hominis simul et ex patre et matre procedit: sed cum procedit ex patre, non tunc procedit ex matre; et cum procedit ex matre in hanc lucem, non tunc procedit et ex patre. Spiritus vero sanctus non de Patre procedit in Filium, et de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de utroque procedit. (f) De eo quod a Joanne dicitur, quod Spiritus sanctus non loquitur a semetipso; sed quaecumque audit, loquitur (Id. xvi, 13); non loquitur a semetipso, quia non est a se ipso: Pater enim a nullo est natus, Filius a Patre est genitus, Spiritus sanctus a Patre et Filio procedens:

(a) Ex quaest. 6 dialogi inter Orosium et Augustinum.

(b) Ex quaest. 7 ejusdem dialogi.

(c) Ex quaest. 8 ejusdem dialogi.

(d) Ex quaest. 9 ejusdem dialogi.

(e) Verba Augustini in Tractatu 90 in Joan., n. 9.

(f) Ex quaest. 11 et 12 dialogi Oros. e. ex libro 2 Augustini de Trinitate, cap. 5-7.

(a) Ex quaest. 4 dialogi inter Orosium et Augustinum.

(b) Ex quaestione 5 ejusdem dialogi.

ideo non loquitur a se ipso; sed quaecumque audiet, loquitur. Audire illi esse est, a se non est, sed a Patre: ideo quaecumque audiet, loquitur. Quid sit quod Spiritus sanctus pro nobis interpellare dicitur, quod dicit Paulus ad Romanos scribens: *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitis inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis (Rom. viii, 26)*. Modus iste locuti sumus, qui frequenter in Scripturis sanctis invenitur, est sicut Deus dicit ad Abraham, *Nunc cognovi, quoniam timeas Deum, (Gen. xxii, 12)*, hoc est, cognoscere te feci: sicut dicit Apostolus, *Nunc cognoscentes Deum, imo cogniti a Deo (Galat. iv, 9)*. Namque omnia in praesentia Dei sunt a tequam flant; praesentia sunt futura, quasi jam facta sint: quomodo dicit, *cogniti a Deo, nisi faciente Deo ut cognoscamus Deum*; sic et hic scribitur Spiritus sanctus gemere pro nobis, id est, gementes nos facere, infundendo nobis charitatem in Deum et proximum: sicut legitur, *Lætos dies, quia letos homines faciat Pater solus nusquam legitur missus, sed missionem Filii ita scribit Apostolus: Cum autem venerit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret (Ibid. 4, 5)*. Quod Filius Dei natus de Maria virgine, venit in mundum, testatur evangelista, dicens, *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est (Joan. i, 10)*. Et ipse ait, *Ego a Patre exivi, et veni in hunc mundum (Id. xvi, 28)*. Item Evangelista dicit, *Et mundus eum non cognovit*. Deinde subiungit, *In sua propria venit (Id. i, 10, 11)*. Illic utique missus est, quo venit: sed in hunc mundum est missus, ubi erat; quæ missio tamen esse opus sanctæ Trinitatis, nulli sit catholico dubitandum. Nusquam scriptum est, quod Deus Pater major: Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Deo Patre, quia non ita est. Quia persona divinitatis suæ assumpta est a Filio Dei ex virgine Maria, in personam suæ humanitatis, unitatem habitumque conjunxit in æternum. Quamvis Spiritus sanctus apparuisset in specie columbæ vel ignis, non possumus tamen dicere Spiritum sanctum Deum et columbam, aut Deum et ignem, sicut dicimus Filium Deum et hominem. Propter has igitur corporales formas, in quibus apparuit Spiritus sanctus, missus dicitur: non propter has minor Patre dici potest; sicut Filius propter formam servi, quæ inhaesit illi ad unitatem personæ perpetualliter. Illæ vero species corporales, ut est columbæ vel ignis, ad demonstrandum quod opus fuit, ad tempus apparuerunt, et esse postea destiterunt. Nonne apparere debuerunt creaturæ sicut oportuit, servientes Creatori ad nutum ejus; qui incommutabiliter in se ipso permanet, ad eum significandum et demonstrandum, sicut significari et demonstrari mortalibus oportebat, mutatae atque conversæ?

CAPUT IV.— (a) A quibusdam dubitari solet, an Spiritum sanctum habuerint Apostoli illo tempore, quo fuerunt cum Christo Domino, secundum quod Evangelista dicit, *Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus (Id. vii, 39)*. Et in alio loco ait, *Si diligitis me, præcepta mea servate: et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut vobiscum sit in æternum, Spiritum veritatis: quem mundus non potest accipere; quia non videt eum, neque cognoscit eum. Vos autem videtis eum, et cognoscitis eum; quia apud vos manet, et vobiscum est (Id. xiv, 15-17)*. Et etiam post resurrectionem suam legitur insufflasse et dixisse discipulis, *Accipite Spiritum sanctum (Id. xx, 22)*. In Pentecoste vero legitur Spiritus sanctus in Apostolos descendisse (Act. ii, 3). Ad hæc dicendum, quia unus Spiritus est, sed dona habet multa. Non est dubium, quin Spiritus sanctus erat cum eis: quia ubi Christus est, Spiritus sanctus est. Et quia venturum Spiritum sanctum a Patre promiserat Christus, non defuit in hoc indiffe-

rens ejus divinitas. Trinum officiorum forma domus Spiritus sancti in Apostolis sunt ostense: quarum prima est, quæ ad jus ecclesiasticum pertinet, in regenerandis. Ecclesiastica potestas intelligitur esse in officii episcoporum et sacerdotum, qui omnia in traditione dominica per Spiritum sanctum agere debent. Unde illis dicit Jesus, *Quorum tenueritis peccata, tenebuntur; et quorum remiseritis, remittentur eis (Joan. xx, 23)*. Secunda est, quæ in Pentecoste data est, quæ generalis est: non solum enim in Apostolos, verum etiam in omnes credentes decedit Spiritus sanctus. Tertia forma est, quæ solum Apostolis vel ordinatis in initio concessa est, in signis ac virtutibus faciendis, usque dum fidei semina jacerent ad crementum. Semina enim fidei sunt virtutes per Apostolos factæ: ipsi enim Apostoli antistes positi sunt hujusmodi veritatis, qui per signa et prodigia rationabilem esse fidem nostram testantur. Igitur Spiritus sanctus datur omnibus generaliter credentibus, sed si manet in eis: in signis vero et prodigiis filii Dei esse probantur. Etiam Spiritus sanctus non manet quandoque in homine, sed vocatus advenit, ut suggerat necessaria, et recedat. Similiter et in traditione vel ordinatione, deforis gratiam et tuitionem præstat devotis fidei, ut commendatiorcs habeantur per inspirationem ejus.

CAPUT V.— (a) Pater, Filius, et Spiritus sanctus unus est verus Deus, secundum illud quod scriptum est, *Audi, Israel; Dominus Deus tuus unus est (Deut. vi, 4)*. Et in Evangelio scriptum est, *Ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii, 3)*. Et de Christo dicitur a Joanne apostolo, *Ipse est verus Deus, et vita æterna (I Joan. v, 20)*. Ante omnia tempora Filius erat, ut intelligendum in hoc est, *In principio erat Verbum: et, Omnia per ipsum facta sunt*. Quia et tempus sine aliquibus creaturæ motibus non potest esse. Et ideo per Filium facta continentur et tempora, per quæ facta sunt omnia: ideo procul dubio æqualis genitus, et coæternus est Patri Filius. Dicitur [Filius Dei ex voluntate et præcepto Patris, cœlestia, terrestria, visibilia et invisibilia, corpora et spiritus ex nullis exstantibus, id est, ex nihilo ut essent, sua virtute fecisse (b):] cum ipse ex nullis exstantibus, hoc est, ex nihilo non factus sit, sed ex Deo Patre Deus: quæ res indicat unam et eandem Patris Filique naturam. Filius per se ipsum non potuit, tanquam non esset ante quam fieret, ut esset ipse per quem fieret idem ipse. Porro si per aliquem alium a Patre factus est Filius; quis est ipse alius, cum omnia per ipsum facta sunt, hoc est, per Verbum ejus? [Antequam faceret universa, omnium futurorum Deus et Dominus, rex et creator erat constitutus, et omnium futurorum in natura habens præscientiam, et in faciendo in omnibus expectans Patris justificationem. Ipse voluntate Patris descendit de cœlo, et venit in mundum, sicut ipse ait: *Non enim a me ipso veni, sed ille me misit (c)*.] Una quippe ipsa Trinitas est, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Dicimus jubente Patre Filium creasse omnia, non esse nisi Verbum, per quod facta sunt omnia. Quod autem Pater miserit Filium, qui cum ipso venit, ipse testatur qui ait, *Non sum solus, quoniam Pater mecum est*. Nonquam ideo diversa natura est, quia Pater mittit, et mittitur Filius. Potest homo pater mittere hominem filium, non unius ejusdemque substantiæ, cum homo missus ab homine mittente separaretur: quod non potest Deus. Sed ignis mittit splendorem suum, nec potest splendor separari ab igne mittente. Cum enim splendorem mittit ignis, longius pervenit inde splendor, quo ignis non pervenit. Unde splendor ab igne qui est in lucerna missus,

† Augustinus in libro contra Sermonem Arianorum scripsit: *Non utique posset verum de cœle in pariete, quo sine lucernæ igne pervenit, ignis qui mittit in lucerna est: potuit*

(a) Ex libro contra Sermonem Arianorum, cap. 1, 2, etc.

(b) Arianorum verba.

(c) Item verba Arianorum.

(a) Ex Questionibus de Novo Testamento, quæst. 93.

atque vere possit dici in pariete, quo sine lucernæ igne pervenit ignis. Super hoc Filius dicit, *Qui me*

misit, mecum est (Joan. xiii, 42, 16, 20) : quod vere potuit Filius dicere, *Pater mecum est*. Cum igitur hæc a Patre missio Filii prorsus ineffabilis sit, nec capi ullius cogitatione possit, hoc etiam hic potest intelligi, ut a Patre missus esse dicatur, quod Filius hominibus apparuit in carne, non Pater. Quo enim mittitur Filius, ubi non est? Ubi autem non est sapientia Dei? etc.

autem missus a Patre Filius dicere, Pater mecum est. Sententiam turpiter de ornat exscriptor; nec aliquid deinceps adiungit præter excerpta ex eodem Augustini libro contra Sermonem Ariarum, male compacta et ræde truncatis aut interceptis sententiis inepta lectuque indigna.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

Non uni Augustino, sed aliis nullis auctoribus æque falso tributus fuit, Ambrosio, Hieronymo, Anselmo, Bonaventuræ. Quanquam apud Hieronymum non totus exstat, sed tantum usque ad verba, *Hæc omnia quæ prædicta sunt*, etc., col. 1208, cap. 2; apudque ipsum inscribitur, *De his quæ Deo in Scripturis attribuantur*. Apud Anselmum, *De vestimentis et membris et actibus Deo tributis*. Apud Bonaventuram, *De essentia et invisibilitate et immensitate Dei*. In Mss. Vaticano et Victorino sub Augustini nomine titulum habet, *De essentia divinitatis et de invisibilitate atque incommutabilitate Dei*. Prima et maxima pars libri ex Eucherii Lugdunensis opere de Formulæ spiritualis intelligentiæ sumpta, continet totum caput ejusdem operis primum, quod est de Divinis nominibus.

DE ESSENTIA DIVINITATIS

LIBER UNUS.

I. Omnipotens Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus atque trinus, unus videlicet in natura, trinus vero exstat in personis: solus invisibilis, solus immensus atque incomprehensibilis, solus incircumscribitus, solus immutabilis, incorporeus et immortalis, ubique præsens, sed latens: ubique totus, sed immensus. Invisibilis est, quia in essentia sua videri non potest. Apostolo testante, qui ait, *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest (1 Tim. vi, 16)*. Et in Evangelio, *Deum nemo vidit unquam (Joan. i, 18)*. Incorporeus est, quia nullis membrorum lineamentis compositus, sive compactus existit, sicut Veritas in Evangelio ait, *Spiritus est Deus; et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Id. iv, 24)*. Immensus est, quia quantitas ejus vel qualitas a nullo ex creaturis metiri potest: cui Salomon in oratione sua supplicans ait, *Si cælum et cæli cælorum te non capiunt, quanto magis domus ista quam ædificavi (III Reg. viii, 27)*? Incircumscribitus est, quoniam circumscribi non potest. Illocalis est, quoniam de loco ad locum nequamquam transit, sed neque in loco quolibet retinetur¹, ipso de semetipso per Isaiam prophetam testimonium perhibente atque dicente, *Cælum sedes meum, terra autem scabellum pedum meorum (Isai. lxxvi, 1)*. Et per Jeremiam, *Noune cælum et terram ego impleo, dicit Dominus (Jerem. xxiii, 24)*? Cujus immensitatem propheta in Psalmo consistens ad ipsum Deum ait, *Si ascendero in cælum, tu illic es; et si descendero ad infernum, ades (Psal. cxxxviii, 8)*. De cuius immensitate adhuc in libro beati Job scriptum est, *Excelsior cælo est, et quid facies? Profundior inferno, et unde cognosces (Job xi, 8)*? Longior terra mensura ejus, et latior mari. Qui enim cælum et terram implet, procul dubio nullus est locus ab ejus presentia absens. Super omnem quippe creaturam præsidet regendo atque imperando: subtilis omnia est sustinendo atque portando, non laboris pondere, sed infatigabili virtute: quoniam nulla creatura ab eo condita per se subsistere valet, nisi ab ipso sustentetur qui illam creavit. Extra omnia est, sed non exclusus: intra omnia est, sed non inclusus. Immutabilis est, quia ab eo quod est mutari omnino non potest, ipso dicente per Mala-

chiam prophetam, *Ego Dominus et non mutor (Malach. iii, 6)*. Ideo autem Deus immutabilis dicitur, quia in natura ejus, ira, furor, penitentia, oblitio, recordatio, et alia his similia, nullo modo accidunt. Simplex enim natura est, et immutabilis atque imperturbata; atque aliud est ipse, et aliud quod habet; sed ipsum est quod habet et quod est. Immortalis est, quia mori nullo modo potest, Apostolo hoc attestante atque dicente, *Qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest (1 Tim. vi, 16)*. Ubi-umque autem sacra Scriptura sparsim per divinos Libros, in Deo motus animæ seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, linguam, cor, imaginem, uterum, manus, dexteram, sinistram, digitos seu digitum, brachium, alas, scapulas, posteriora, pedes; item motus animæ, iram, furorem, oblivionem, recordationem, penitentiam, et alia his similia: non carnaliter juxta historiam a recte intelligentibus sentienda² sunt, sicut a Judæis et a plerisque hæreticis carnaliter sapientibus, qui Deum corporeum atque localem opinantur; sed spiritualiter omnia de eo intelligenda et consistenda sunt. Si quis autem in Deo humana membra, seu motus animæ more humano inesse credit, procul dubio in corde suo idola fabricat. Igitur, ut dictum est, figuratè in Deo caput cum legimus, ipsam essentiam divinitatis ejus, quæ omnia præcedit, et cui universa subjecta sunt, intelligere debemus. Capillos vero capitis ejus, sanctos Angelos seu universos electos typice accipi oportet. De quo sacramento in libro Danielis prophetæ scriptum est, *Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit: vestimentum ejus quasi nix candida et capilli capitis ejus quasi lana munda (Dan. vii, 9)*. Hoc enim significat per vestimentum ejus candidum, quod et per capillos capitis ejus, sanctos videlicet Angelos et multitudinem sanctorum dealbatorum. Vel certe ideo capilli ejus lane munda comparantur, ut per hoc Antiquus dierum esse credatur. Oculos habere dicitur Deus, pro eo quod omnia videt, et nihil eum latet, in cuius conspectu, ut ait Apostolus, *nulla creatura invisibilis est. Omnia enim nuda et aperta sunt*

¹ Ms. Vaticanus, *continetur*.

² Apud Hieronymum, *sentienda*.